

Kontrollkäik Wismari Haigla AS-i

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 15.11.2012 etteteatamata Wismari Haigla AS-i (edaspidi *Wismari haigla*).

Wismari haigla on erihaigla, kus osutatakse nii statsionaarseid kui ambulatoorseid psühhiaatriateenuseid. Wismari haiglale on antud tegevusluba statsionaarse psühhiaatriateenuse osutamiseks 25 voodikohal. Statsionaarset psühhiaatriateenust osutatakse kahes osakonnas: A osakonnas viibivad isikud teenusel omal soovil, B osakonnas osutatakse tahtevastast ravi ja tegemist on kinnise osakonnaga.

Viimane õiguskantsleri kontrollkäik Wismari haiglasse toimus 02.12.2008.¹

2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kas Wismari haiglas on tagatud tervishoiuteenust saavate isikute põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu kestel külastasid õiguskantsleri nõunikud A ja B osakonna ruume ja õdede toa juures asuvat intensiivpalatit ning vestlesid ringkäigu ajal haigla peaarstiga. Õiguskantsleri nõunikud pöörasid kõrgendatud tähelepanu ohjeldusmeetmete rakendamise ruumi (Wismari haiglas intensiivpalat) sisustuse ja selle kasutamise õiguspärasusele.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

Kontrollkäigu tulemusel tuvastas õiguskantsler järgnevad probleemid:

- 1) Wismari haigla ei pea ohjeldusmeetmete rakendamise registrit (p 4.1);
- 2) Wismari haigla intensiivpalatis mehaaniliste ohjeldusmeetmete rakendamine ei pruugi olla õiguspärane (p 4.2.1);
- 3) kui Wismari haiglas kohaldatakse intensiivpalatis eraldamist, ei ole intensiivpalat sellel eesmärgil kasutamiseks sobiv (p 4.2.2).

(4.1) Ohjeldusmeetme rakendamise registri puudumine

Kontrollkäigul Wismari haiglasse selgus, et haiglas ei peeta ohjeldusmeetme rakendamise registrit ning ohjeldusmeetme rakendamisel täidetakse iga ohjeldatu kohta eraldi haigla välja töötatud vorm.

Ohjeldusmeetmete kasutamine on väga intensiivne vabaduse ja isikupuutumatus riive (põhiseaduse (PS) § 20 lg 1), mille rakendamisel on kõrgendatud piinava, julma või väärikust alandava kohtlemise ehk PS § 18 rikkumise oht. Et kõnealuseid rikkumisi tõkestada, lasub seadusandjal PS §-dest 13 ja 14 kohustus tagada tõhusa kontrollisüsteemi olemasolu. Nii ongi seadusandja selle ohu vähendamiseks psühhiaatrilise abi seaduses (PsAS) kehtestanud üldise ohjeldusmeetmete rakendamise registri pidamise nõude. Täpsemalt sätestab PsAS § 14² lg 1 tervishoiuteenuse osutajale kohustuse dokumenteerida ohjeldusmeetme rakendamine mh kohas ja viisil, mis võimaldab anda kiire ja üldistatud ülevaate tervishoiuteenuse osutaja rakendatud ohjeldusmeetmete kohta. Et kõnealune register täidaks oma eesmärgi ja tõepoolest annaks rakendatud ohjeldusmeetmete kohta kiire ja üldistatud ülevaate, peaks õiguskantsleri

¹ Kontrollkäigu kokkuvõte on kättesaadav aadressil:

http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_wismari_haigla.pdf.

hinnangul sisaldama register järgnevat teavet: ohjeldatud patsiendi nime, haigusloo numbrit, ohjeldamise algus- ja lõpuaega, ohjeldamise tinginud asjaolusid, ohjeldamise viisi, otsuse teinud arsti nime ning teavet tekkinud vigastustest või terviseriketest jms.²

Selliselt peetav register ja selles sisalduvate andmete perioodiline analüüs võimaldab välja tuua võimalikud ohjeldusmeetmete kasutamise väärtpraktikad. Seepärast aitab ohjeldusmeetmete rakendamise register ennetada väärtkohtlemise ohtu kõigepealt asutusel endal. Teisalt tagab selle registri eesmärgipärane pidamine aga järelevalveasutustele võimaluse teostada patsientide õiguste kaitseks efektiivset kontrolli ohjeldusmeetmete rakendamise õiguspärasuse üle.

Neil põhjendustel on õiguskantsler seisukohal, et registreerides ohjeldusmeetme kasutamise üksnes patsiendi haigusloos, ei vasta Wismari haiglas kasutatav ohjeldusmeetmete rakendamise registreerimise kord psühhiaatrilise abi seadusele, kuna see ei anna PsAS § 14² lõikega 1 nõutud kiiret ja üldistatud ülevaadet tervishoiuteenuse osutaja rakendatud ohjeldusmeetmete kohta.

Tulenevalt eeltoodust teeb õiguskantsler Wismari Haigla AS-le ettepaneku luua rakendatud ohjeldusmeetmete osas kiire ja üldistatud ülevaate saamiseks eesmärgipärane ja eraldiseisev ohjeldusmeetmete rakendamise register.

(4.2) Mehaanilise ohjeldamise rakendamise nõuetekohasus ja eraldamiste rakendamisel nõuetekohase eraldusruumi puudumine

Kontrollkäigul Wismari haiglas nähtus, et haiglal puudus eraldi ruum ohjeldusmeetmete rakendamiseks. Kui tekib vajadus haige ohjeldamiseks (nt mehaaniliseks ohjeldamiseks), kasutatakse haigla peaarsti sõnul õdede toa kõrval asuvat 7-kohalist intensiivpalatit. Intensiivpalatis olid lisaks vooditele olemas üksikute voodite vahel kardinaid haigete eraldamiseks teineteisest. Intensiivpalati üks ustest avanes otse B osakonda, teine uks õdede tuppa. Mõlematel ustel olid klaasist aknad, õdede tuppa avaneva ukse klaasidest oli üks katkine (mõranenud). Wismari haigla töötajate sõnade kohaselt jälgitakse intensiivpalatis olevaid isikuid läbi ukseklaasi.

Eespool kirjeldatu pinnalt tekkis õiguskantsleril kahtlus, kas Wismari haigla intensiivpalatis mehaaniliste ohjeldusmeetmete rakendamine on õiguspärane. Kui Wismari haigla rakendab ohjeldusmeetmena ka eraldamist (mh tuleb eraldamiseks pidada olukorda, kus intensiivpalati uksi lukustatakse ja ruumis viibijad neid avada ei saa), tõusetub küsimus, kas see ruum on sellel eesmärgil sobiv.

(4.2.1) Mehaanilise ohjeldamise ruum

Psühhiaatriateenuse osutajal on lubatud vajadusel rakendada PsAS § 14 lõikes 2 loetletud ohjeldusmeetmeid. Selleks, et nende meetmete kasutamisel oleks tagatud isikute põhiõiguste järgimine, on seadusandja näinud ette ohjeldusmeetmete rakendamisele teatud nõuded. Neist mehaanilise ohjeldamise puhul on PsAS § 14 lõike 2 punktis 3 ette nähtud, et mehaanilist ohjeldamist võib rakendada jälgimisruumis³ ja mehaanilise ohjeldamise ajal peab olema

² Vt piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 8. üldaruande (CPT/Inf (98) 12), p 50. Kättesaadav aadressil <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-08.htm>.

³ Nõuded jälgimisruumile on sätestatud sotsiaalministri 19.08.2004 määruse nr 103 „Haigla liikide nõuded“ § 19 lg 5 punktis 3.

tagatud, et ükski ohjeldatav ei ole teiste patsientide nägemisulatuses. Mehaanilise ohjeldamise puhul on täiendava nõudena sätestatud, et isik peab olema tervishoiutöötaja pideva järelevalve all (PsAS § 14¹ lg 1).

Nende nõuete kehtestamisel on seadusandja pidanud silmas PS §-s 10 sätestatud õigust inimväärikusele, PS § 18 lõikest 1 tulenevat piinamise, julma või väarikust alandava kohtlemise keeldu kui ka PS § 28 lõikes 1 sätestatud igapäevase õigust tervise kaitsel ja PS §-st 16 tulenevat igapäevase õigust elule.

Arvestades Wismari haigla intensiivpalatis olnud voodite asendeid ning asjaolu, et kardinatega sai eraldada vaid üksikuid voodeid, ja õe vaatevälja piiratust läbi ukseklaasi toimuva jälgimisel, ei võimaldanud intensiivpalat samaaegselt tagada kõigi ohjeldatavate eraldamist teistest patsientidest ning ukseklaasi kaudu pidevat järelevalvet (kui järelevalve toimub vaid läbi ukseklaasi).⁴ Pideva järelevalve olemasolu tuleb pidada äärmiselt oluliseks, kuna ohjeldatav seisund võib kiiresti muutuda ja isik võib vajada kiiret abi. Lisaks tuleb jälgida, et ohjeldamise ajal saaks isik piisavalt juua ja vajadusel ka süüa ning tagada ohjeldatavatele loomulike vajaduste rahuldamise võimaldamine inimväärsel moel. Tervishoiuteenuse osutaja kohustust pakkuda ohjeldatavle abi on rõhutanud ka piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee.⁵ Abi pakkumine aga eeldab, et tervishoiutöötaja jälgib pidevalt ohjeldatavat ning tagab isiku vajadustele vastava abi ja hoolitsuse. Vajaliku abi ja hoolitsuse puudumine või selle osutamise viivitamine võib viia ohjeldatav piinamise, julma või väarikust alandava kohtlemiseni ning halvemal juhul riivatakse isiku õigust tervise kaitsel või õigust elule.

Õiguskantsleril tekkis kahtlus, et Wismari haiglas ei ole intensiivpalati kasutamisel mehaanilise ohjeldamise rakendamise ruumina tagatud ohjeldatavate teineteisest eraldamise ja samaaegse pideva jälgimise nõuet ning sellest tulenevalt võib intensiivpalatis olla mehaanilise ohjeldamise rakendamisel oht põhiõiguste õigustamatuks riiveks.

Sellest tulenevalt teeb õiguskantsler Wismari Haigla AS-le ettepaneku jälgida, et mehaanilisi ohjeldusmeetmeid rakendatakse intensiivpalatis vaid juhul, kui on tagatud mehaaniliselt ohjeldatav pidev jälgimine ja võimaldatud eraldatus teistest patsientidest.

(4.2.2) Eraldamise ruum

Kui Wismari haigla kasutab patsientide suhtes eraldamist (milleks kvalifitseerub ka intensiivpalati uste lukus hoidmine selliselt, et selles olevad isikud ei saa ise ust lukust avada), peab õiguskantsler vajalikuks tähelepanu juhtida järgmistele olulistele asjaoludele.

PS § 20 järgi on igapäevane õigus vabadusele, mille võib võtta ainult PS § 20 lõikes 2 sätestatud juhtudel. Üheks neist juhtudest on nakkushaige, vaimuhaige, alkohooliku või narkomaani kinnipidamine, kui ta on endale või teistele ohtlik. Kui vaimuhaigelt või alkohoolikult võetakse seaduse alusel vabadus ohtlikkuse tõttu, tuleb jälgida, et isikule antakse vajalikku abi. Abi andmisel peab olema tagatud nii PS §-s 10 sätestatud õigus inimväärikusele, PS § 18 lõikest 1 tulenev piinamise, julma või väarikust alandava kohtlemise keeld kui ka

---

⁴ Eraldades patsiendid teineteisest kardinatega või sirmidega, piiratakse ühtlasi tervishoiutöötaja võimalust jälgida eraldatut läbi ukseklaasi.

⁵ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 16. üldaruanne (CPT/Inf (2006) 35), p 50. Kättesaadav aadressil <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-16.pdf>.

PS § 28 lõikes 1 sätestatud igäihe õigus tervise kaitsele ja PS §-st 16 tulenev igäihe õigus elule.

Neist põhiõigustest ja -vabadustest kantuna on seadusandja pidanud vajalikuks kehtestada haiglatele nõuded. Täpsemaid nõudeid on ta volitanud kehtestama sotsiaalministrit. Viimane on oma 19.08.2004 määruse nr 103 „Haigla liikide nõuded“ §-des 68, 44 ja 19 muude tingimuste hulgas kohustanud erihaiglat tagama psühhiaatria tervishoiuteenuste osutamiseks võimaluse haige turvaliseks eraldamiseks ja pidevaks jälgimiseks. Eraldusruumi ehk võimalust haige turvaliseks eraldamiseks on haiglal vaja eraldusruumi paigutamise kui ohjeldusmeetme rakendamiseks (tulenevalt PsAS § 14 lg 2 p 4). Arvestades eraldamise eesmärki, peavad tingimused haige turvaliseks eraldamiseks olema sellised, et haigel ei ole võimalik tekitada endale vigastusi, samuti peab olema isiku seisundi jälgimiseks ja tervise kaitse tagamiseks võimalik pidevalt isikut jälgida, et isikule vajadusel kiiresti abi anda.⁶

Ülaltoodut arvesse võttes on õiguskantsler seisukohal, et eraldamist kui ohjeldusmeetet võib rakendada ainult selleks ette nähtud ruumis, kus on ohtlikule isikule tagatud ohutu ja rahustav keskkond, milles isikul ei oleks võimalik ennast vigastada. Lisaks sellele peab olema tagatud, et eraldatu seisundit jälgiks pidevalt haigla töötaja, kes kuuleb ja näeb eraldatut ning saab talle osutada vajalikku abi.

Kuna Wismari haigla intensiivpalati sisustus kujutas endas potentsiaalset ohtu eraldatule (rippuvad kardinad, purunevast klaasist ukseklaas), peab õiguskantsler vajalikuks märkida, et tema hinnangul ei sobi Wismari haigla intensiivpalat sellisel kujul isikute eraldamiseks. Samuti ei ole õiguskantsler veendunud, et Wismari haigla intensiivpalatis on tagatud eraldatu üle piisav järelevalve.

Eelnevast tulenevalt teeb õiguskantsler Wismari Haigla AS-le ettepaneku tagada juhul, kui haiglas kohaldatakse ohjeldusmeetmena ka eraldamist, eraldamiseks turvalise ruumi olemasolu.

(5) Kokkuvõte

Õiguskantsler teeb kontrollkäigu tulemusel isikute põhiõiguste ja -vabaduste tagamiseks Wismari Haigla AS-le järgnevad ettepanekud:

- luua rakendatud ohjeldusmeetmete osas kiire ja üldistatud ülevaate saamiseks eesmärgipärane ja eraldiseisev ohjeldusmeetmete rakendamise register;
- jälgida, et mehaanilisi ohjeldusmeetmeid rakendatakse intensiivpalatis vaid juhul, kui on tagatud mehaaniliselt ohjeldatu pidev jälgimine ja võimaldatud eraldatus teistest patsientidest;

---

⁶ Ohjeldamiseks kasutatava ruumi nõudeid on käsitletud ka piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (edaspidi CPT). CPT on leidnud, et üldiselt peaks koht, kuhu ohjeldatud isik paigutatakse, olema selleks otstarbeks kohandatud. Ruum peab olema turvaline (ilma katkiste klaaside või plaatideta) ning nõuetekohaselt valgustatud ja köetud, pakkudes isikule rahustavat keskkonda. Lisaks sellele peab ohjeldatu olema nõuetekohaselt riietatud ning väljaspool teiste ravil viibivate isikute vaatevälja, välja arvatud juhul, kui ohjeldatu selgesõnaliselt nõuab vastupidist või kui on teada, et isik eelistab seltskonda. Ohjeldamisel peab üks hooldustöötaja olema pidevalt käepärast, et jätkata isiku ravimist ning pakkuda abi. Videojärelevalve ei saa mingil moel asendada hooldustöötaja pidevat kohalolekut. Juhul, kui isik paigutatakse eralduspalatisse, võib hooldustöötaja jääda väljapoole palatit tingimusel, et isik näeb hooldustöötajat täielikult ning viimane saab isikut jätkuvalt näha ja kuulda. Vt ka piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee 16. üldaruanne (CPT/Inf (2006) 35), p 50. Kättesaadav aadressil <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-16.pdf>.

- tagada juhul, kui Wismari haiglas kohaldatakse eraldamist, eraldamiseks turvalise ruumi olemasolu.

Õiguskantsler palub Wismari Haigla AS-lt teavet tehtud ettepanekute täitmise kohta hiljemalt 01.05.2013.